

HINDISTON YANGI XALQ DIPLOMATIYASI RIVOJLANISHINING SABAB VA OMILLARI

Doniyev Sardor Ixtiyor o`g`li

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti Gumanitar fanlar fakulteti “Tarix” kafedrasida tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6697504>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Osiyoning rivojlangan davlatlaridan biri Hindiston Respublikasining XXI asr boshidan an’anaviy xalq diplomatiyasidan yangi ko‘rinishdagi xalq diplomatiyasiga o‘tishi, erishilgan muvafaqqiyatlar va natijalar haqida ma’lumotlar keltirilgan

Kalit so‘zlar: xalq diplomatiyasi, vosita, hamkorlik, tashkilot, xorij, diaspora, mintaqa, yordam.

ПРИЧИНЫ И ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ НОВОЙ НАРОДНОЙ ДИПЛОМАТИИ ИНДИИ

Аннотация. В данной статье представлена информация о переходе Республики Индии, одной из самых развитых стран Азии, от традиционной народной дипломатии к новой форме народной дипломатии с начала XXI века, ее достижениях и результатах.

Ключевые слова: народная дипломатия, СМИ, сотрудничество, организация, зарубежье, diaspora, регион, помощь.

THE REASONS AND FACTORS OF DEVELOPMENT OF NEW PUBLIC DIPLOMACY IN INDIA

Abstract. This article provides information on the transition of the Republic of India, one of the most developed countries in Asia, from traditional people's diplomacy to a new form of people's diplomacy from the beginning of the XXI century, its achievements and results.

Keywords: public diplomacy, media, cooperation, organization, foreign, diaspora, region, aid.

KIRISH

2000-yildan beri Hindiston o‘z xalq diplomatiyasini rivojlantirishda yaxshi tashkil etilgan an’anaviy vositalar (demokratik siyosat, Bollivud filmlari va axborot texnologiyalari (IT) sanoati) idan tashqariga chiqib, bir qancha yangi tashabbuslarni qo‘llay boshladi. Mazkur tashabbuslarning ba’zilari MEA (Hindiston tashqi ishlar vazirligi), ba’zilari esa hukumatning boshqa tashkilotlari tomonidan muvofiqlashtirildi. Ahamiyati jahatidan ayniqsa beshta o‘zgarish ajralib turadi:

1. Hindistonning xorijdagi hindlar bilan aloqa o‘rnatishga bo‘lgan sa’y-harakatlari;
2. Xorijiy biznes hamkorlar bilan aloqa o‘rnatishga urinishlari;
3. Tashqi yordam va rivojlanish dasturi;
4. Hindiston nomini keng targ‘ib qilgan holda, uni “milliy brend” qilish uchun ko‘plab tadbirlardan foydalanish;
5. Yosh, texnologiyani yaxshi biladigan auditoriyaga murojaat qilish uchun yangi ijtimoiy mediadan foydalanish.

Bularning barchasi ICCR (Indian Council for Cultural Relations-Madaniy aloqalar bo‘yicha Hindiston konsullugi) yoki ICWA (Indian Council on World Affairs-Xalqaro aloqalar bo‘yicha Hindiston konsulligi) va an’anaviy ommaviy axborot vositalarida ishlovchilar

tomonidan xorijiy auditoriyani jalb qilish uchun muqobil vositalarni yaratishni o'z ichiga oladi. Xususan, ular an'anaviy kanallardan yangi mediadan keng foydalanishi bilan ajralib turadi, ayrim materiallar umumiy mahalliy yoki xorijiy auditoriyaga, ba'zilari esa maqsadli guruhlariga qaratilgan.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

2004-yilda Hindiston chet eldagi Hindiston ishlari bo'yicha alohida Vazirlikni tashkil etdi (MOIA, dastlab Norezident hindlar ishlari vazirligi deb nomlangan). Uning vakolati, o'z veb-saytida ma'lumot keltirilishicha, "chet eldagi hindlar, diaspora uyushmalari, savdo va sanoat, qonunchilar, tahlil markazlari va fikr bildiruvchilar, jamiyat va boshqaruvning asosiy manfaatdor tomonlari va chet ellik hindlar bilan bog'liq barcha masalalarda hamkorlik va yordam berish, shtat hukumatlari ma'lumot olish uchun murojaat qiladigan markaziy nuqtasi bo'lishi kerak".

Vazirlik G'arbiy Yevropa agentliklariga xos bo'lgan "birlashgan" boshqaruv yondashuvini amalga oshirishga harakat qiladi. MOIA chet ellik hindlarning manfaatlariga xizmat qilish bilan birga, xorijdagilar uchun yangi Hindistonni keng targ'ibotini uchun mo'ljallangan.

2004-yildan beri Hindiston federal hukumati MOIAGA katta sarmoya kiritdi. Uning byudjeti 2004–05 yillarda bor-yo'g'i 7 million rupiydan (2005 yil iyun kursi bo'yicha 1,6 million dollar) 2009–10 yillarda taxminiy 80 million rupiyga (2010 yil iyun kursi bo'yicha 17 million dollar) o'sdi. Taqqoslash uchun, Tashqi ishlar vazirligining byudjeti 630 million rupiy (134,5 million dollar) atrofida bo'lgan va Axborot va radioeshittirish vazirligiga 2009-10 yillarda 800 million rupiy (170,8 million dollar) ajratilgan. MOIA byudjeti reklama, seminarlar va konferensiyalar orqali to'ldirilib boriladi. Jumladan, MOIA Dehli shahar hukumati va Hindiston Sanoat Konfederatsiyasi bilan hamkorlikda o'tkazadigan Pravasi Bharatiya Divas (Chet eldagi hindlar kuni) konvensiyalarini o'z ichiga oladi. Ushbu konvensiyalar - federal va shtat siyosatchilarini hind diasporasining muhim jamoalari vakillari, shu jumladan ishbilarmonlar, madaniyat rahbarlari va olimlari bilan bog'lashga xizmat qiladi. 2010 yilgi anjumanda Kanada, Fidji, Malayziya, Mavrikiy, Singapur va Janubiy Afrikadan, shuningdek Trinidad va Tobagodan kelgan hindistonlik siyosatchilarni o'z ichiga olgan 1000 ga yaqin kishi qatnashdi. Konvensiyada nanotexnologiyadan tortib Fors ko'rfazi mintaqasidagi hindistonlik muhojirlargacha bo'lgan qator masalalar bo'yicha muhokamalar bo'lib o'tdi.

MOIA, shuningdek, bir qator boshqa muhim tashabbuslarni boshqaradi. U 2006-yilda boshlangan Hindistonning chet el fuqaroligi (OCI) sxemasini boshqaradi, bu amalda xorijdagi hindistonlik odamlarga Hindistonga kirish uchun doimiy vizani qamrab oladi. Ushbu sxema Hindiston merosiga mansub odamlarni Hindiston bilan qayta bog'lash bo'yicha o'zining asosiy maqsadini amalga oshirishda juda muvaffaqiyatli bo'ldi. Ma'lumotlarga ko'ra, 2009-yil boshida 400 000 ga yaqin OCI kartalari chiqarilgan. Shu maqsadda MOIA "Ildizlaringizni kuzatish" xizmatini ham yo'lga qo'ygan. 2008-yildan MOIA yosh diaspora hindlari uchun turli xil sxemalarni amalga oshiradi. Masalan, 18-26 yoshdagi odamlar uchun uch haftalik sayohat, shuningdek, Hindiston universitetlarida o'qish uchun 100 diaspora talabalari uchun stipendiya dasturini taklif qiladigan "Hindistonni biling" dasturini taklif qiladi. MOIA Bangalorda xorijdagi hindlar uchun universitet tashkil qilgan; 2009-yilda u Hindistonning boshqa shaharlarida yana to'rtta shunday universitet ochish uchun takliflar e'lon qildi.

TADQIQOT NATIJALARI

2006 yildan beri MOIA ga aksariyati ekspluatatsiyaga moyil, chet elda yashovchi va ishlayotgan norezident hindlarning farovonligi uchun mas'uliyat yuklangan. Hindistonning dengizdagi missiyalari bilan birgalikda vazirlik shoshilinch tibbiy yordamga, vaqtinchalik yashashga yoki Hindistonga havo sayohatiga muhtoj bo'lgan hindlarga yordam berish uchun mablag'larni taqsimlashni muvofiqlashtiradi. U Birlashgan Arab Amirliklarida qiyin ahvolda bo'lgan uchun maxsus yordam liniyasini boshqaradi va u mehnat muhojirlari ko'p bo'lgan hududlarda chet eldagi Hindiston markazlarini tashkil etishga intiladi. Shuningdek MOIA boshqa davlatlar bilan ijtimoiy ta'minot va boshqa mehnat muhojirlari huquqlari bo'yicha bir qator ikki tomonlama o'zaro anglashuv memorandumlarini muzokara qiladi.

MUHOKAMA

Birgalikda bu turli sa'y-harakatlar Hindiston tomonidan o'zini chet eldagi fuqarolarining samarali himoyachisi sifatida emas, balki Kanada, Janubiy Afrika, Fiji yoki Malayziyada yashovchi hind diasporasining tabiiy homiysi sifatida harakat qiladi. Bu yerda Xitoyning "jozibali hujumi" jihatlarga o'xshashliklar mavjud va haqiqatan ham Hindistonning shunga o'xshash maqsadlarga intilayotgani ko'rinib turibdi. Xitoy singari, Hindiston ham o'z diasporasiga murojaat qilish unga nafaqat ular yashayotgan davlatlar hukumatlari ustidan ta'sir ko'rsatishiga, balki Hindistonga zarur bo'lgan sarmoya uchun bilim, ko'nikma va mablag'lar berishiga umid qiladi.

Chet elda hindistonlik bo'lmaganlarni jalb qilish haqida gap ketganda, Hindistonning xalq diplomatiyasi yanada tarqoq, ammo kam emas. Ushbu sa'y-harakatlar ikkita asosiy toifaga bo'linadi: mintaqaviy va Afrika davlatlari uchun asosan Hindistonning yangi tashqi yordami, rivojlanish va texnik yordam dasturlari bilan bog'liq xalq diplomatiyasi va global, asosan G'arb biznes va ijtimoiy elitasiga qaratilgan ommaviy diplomatiya.

Hindiston yarim asrdan ko'proq vaqt davomida asosan Butan, Nepal va Myanma-Birmaga qaratilgan cheklangan tashqi yordam dasturiga ega edi. Biroq, 2000 yildan beri ushbu dastur o'zgartirildi va bir qator maqsadli texnik yordam tashabbuslari bilan to'ldirildi. Dvip Chanananing qayd etishicha, 2008 yilda Hindiston grantlar, kreditlar va xalqaro institutlarga badallardan iborat yordam harakatlariga 26,7 milliard rupiy (627 million dollar) ajratgan. Yangi pullarning katta qismi Afrika va Afg'onistonga yo'naltirildi. 2007–08 va 2009–10 yillar oralig'ida Hindiston Afrikaga bergan yordamini ikki baravar ko'paytirdi. Afg'oniston esa Tolibon ag'darilganidan beri Hindistondan 1,5 milliard dollarga yaqin mablag' oldi, sobiq bosh vazir Manmohan Singx 2011 yil may oyida yana yarim milliard dollar va'da qilgan edi. Umuman olganda, yordam ko'rsatish ikki tomonlama grantlar, kreditlar va kafolatlar o'rtasida bo'linadi va Hindistonning xalqaro forumlar doirasidagi ta'sirini kuchaytirish maqsadida alohida davlatlar bilan munosabatlarni rivojlantirish va ko'p tomonlama institutlarga hissa qo'shadi.

Afrikada Hindistonning aniq maqsadi siyosiy va iqtisodiy ustunlik uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan yumshoq kuchni yaratish, qisman unga Hindistonning iqtisodiy o'sishini ta'minlash uchun xom ashyolardan foydalanishga yordam berishdir. Shu maqsadda Hindiston nafaqat mablag' ajratdi, balki yuqori darajadagi yuqori texnologiyali yordam dasturlarini tashkil etdi. Ulardan eng mashhuri 2009-yilda ochilgan Afrika Ittifoqi (AU) bilan hamkorlikdagi korxon bo'lib, "tele-ta'lim" va uni qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan telekommunikatsiya va dori-darmon infratuzilmasini yaratishga mo'ljallangan. Hindistonga 5,4 milliard rupiydan (115 million dollar) qimmatga tushadigan elektron tarmoq Afrika universitetlari va

kasalxonalarini hindistonlik hamkasblari bilan bog'laydi, bu afrikalik talabalarga hind fakulteti tomonidan o'qitiladigan darajalar uchun o'qish va afrikaliklarga hind shifokorlari bilan onlayn tibbiy maslahat olish imkonini beradi. Kengroq ma'noda e-tarmoq Afrika davlatlari, AU doirasida va AU va Hindiston o'rtasida Internetga asoslangan boshqa turdagi hamkorlikning asosini yaratishga mo'ljallangan.

Ushbu "Janubiy" tashabbuslar bilan bir qatorda, Hindistonning yangi davlat diplomatiyasi Shimoliy Amerika, Yevropa, Osiyo va Okeaniyadagi firmalar rahbarlari bilan aloqalarni o'rnatish yoki mavjud tashkilotlarni jonlantirish uchun G'arb biznes elitasini o'ziga jalb qilish, biznes kengashlari va savdo palatalari zanjirini yaratish uchun birgalikda sa'y-harakatlarni amalga oshirdi. Ushbu organlarning asosiy maqsadi savdo va investitsiyalarni rivojlantirishdan iborat bo'lib, ular Hindistonning chet elda obro'sini oshirish va xorijiy kapitallarda siyosiy ta'sir o'tkazish uchun vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, AQSH-Hindiston ishbilarmonlar kengashi 2005-yilda imzolangan AQSh-Hindiston yadroviy kelishuvini amerikalik qonunchilarga targ'ib qilish uchun AQSh Hindiston Siyosiy Harakat Qo'mitasi (USINPAC, 2002-yilda tashkil etilgan) va AQSh-Hindiston Do'stlik Kengashi kabi guruhlar bilan yaqindan hamkorlik qildi. Boshqa joylarda bu guruhlarining siyosiy ta'siri unchalik dramatik bo'lmagan, ammo bunday biznes guruhlardan kengroq maqsadlarda foydalanish niyati bildirilgan. Masalan, Buyuk Britaniya-Hindiston ishbilarmonlar kengashi turli masalalar bo'yicha tadqiqotlarni topshiradi va nashr etadi va Britaniya parlamenti a'zolariga Hindiston haqida ma'lumot berishga bag'ishlangan o'zining parlament ishlari bo'limini boshqaradi.

Biznes hamjamiyatiga qaratilgan bu takliflar yirik ko'rgazmalar va maqsadli "milliy branding" yordamida G'arb jamoatchilik fikrini umumiy tarzda shakllantirishga qaratilgan birgalikda urinish bilan parallel ravishda amalga oshirildi. Hindiston 2006 yilgi Davos sammitida "Hindiston hamma joyda" kampaniyasi bilan shov-shuvga sabab bo'ldi, pashmina ro'mollari, Bollivud qo'shiqlari va yuqori texnologiyali sanoati uchun reklama materiallari ishtirokchilarga tarqatildi. 2007-yilda Hindiston, AQSh va Yevropada bo'lib o'tgan voqealarni, shuningdek, Forbes jurnalining maxsus sonlarini o'z ichiga olgan nufuzli nashrlarda yoritishni India bilan davom etdi. O'shandan beri Hindiston o'zini bir qator xalqaro tadbirlarda, jumladan, 2010-yilda Shanxay Butunjahon ko'rgazmasida qayta tiklanadigan energiya, shuningdek, an'anaviy san'at va hunarmandchilikka bo'lgan g'amxo'rlikni reklama qiluvchi 4000 kvadrat metrlik ko'rgazmada o'zini namoyon qildi. 2007-yilda u "Incredible India"ni ham ishga tushirdi. Jamoatchilik bilan aloqalar dunyosida "milliy branding" bo'yicha eng oson tan olinadigan sa'y-harakatlardan biri sifatida qaraladigan kampaniya.

Nihoyat, elita fikriga ta'sir qilish bo'yicha yuqori darajadagi tashabbuslar bilan bir qatorda, Hindiston so'nggi paytlarda Internet orqali ta'sir o'tkazish imkoniyatlarini o'rganishni boshladi.

2.0 texnologiyalari, xususan, onlayn ijtimoiy tarmoqlar. MEA ning Twitter akkaunti va Facebook sahifasini yaratishi, yuqorida qayd etilgani, bu o'zgarishning eng yorqin misolidir. So'nggi bir necha yil ichida Hindiston hukumati veb-saytlarini yangilash bo'yicha sezilarli sa'y-harakatlar amalga oshirildi. Bu ko'pchilik Hindiston hukumati bilan bo'ladigan birinchi aloqa bo'lishi mumkinligini ochiq tan oladigan bo'lsak, MOIA veb-sayti boshqa bo'limlarga, shu jumladan MEA va ICCRga qaraganda ancha murakkab va foydalanuvchilarga qulayroqdir.

Hindistonning xorijdagi, ayniqsa G'arbiy shtatlardagi vakolatxonalarini va o'zaro savdo va sarmoyani rag'batlantirishga bag'ishlangan turli ishbilarmonlik kengashlari ham xuddi shunday.

XULOSA

XXI asr dastlabki dekadasi Hindiston Osiyo va Yevropada o'z nufuziga ega bo'lish va qaysidir ma'noda Xitoyning "jozibali hujumi"ga javob berish maqsadida yangi xalq diplomatiyasi ko'rinishlarini joriy etib kelmoqda. Shuni ta'kidlash maqsadga muvofiq bo'lardiki, Hindistonning mazkur diplomatik harakatlari Afrikada o'zining ijobiy natijasini berib kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Latha Varadarajan, *The Domestic Abroad: Diasporas in International Relations* (New York: Oxford University Press, 2010).
2. K. S. Rana, "India's Diaspora Diplomacy," *Hague Journal of Diplomacy* (2009), 361–72 bb;
3. Anita Singh, *Stephen Harper's India Policy: The Role and Influence of the Indo-Canadian Diaspora*, Ph.D. diss., Dalhousie University, 2010.
4. Dweep Chanana, "India as an Emerging Donor," *Economic and Political Weekly* 44:12 (March 21, 2009), 11 b.
5. David M. Malone, *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 88–89 bb.
6. Sanusha Naidu, "India's Growing African Strategy," *Review of African Political Economy* 35:115 (2008), 116–28 bb.
7. Amitabh Kant, *Branding India: An Incredible Story* (New Delhi: HarperCollins India, 2007).